

UN CAZ DE NUMIRE A ARHIDIACONILOR DE HUNEDOARA ÎN PRIMA PARTE A SECOLULUI AL XVI-LEA

Mihai Kovács*

Cuvinte cheie: Evul Mediu, Transilvania, episcop, canonic, umanism

Keywords: Middle Ages, Transylvania, bishop, cathedral canon, humanism

La 19 iunie 1519, episcopul Transilvaniei, Franciscus Várdai, aflat în acel moment la Buda, le porunceă vicarului său și capitlului de la Alba Iulia să îl instaleze pe Wolfgangus Buzlai de Gergelyaka (Gregorovce, în prezent în Slovacia) în arhidiaconatul de Hunedoara, în urma decesului lui Stephanus Taurinus. Mandatul episcopal se oprea asupra meritelor și virtuților lui Buzlai, însă menționa și faptul că acesta fusese demis din același arhidiaconat pe baza unor motive întemeiate.¹

Scopul articolului de față este să explice acest paradox prin reconstituirea rețelei de relații care a stat la baza demiterii și redeseemnării lui Wolfgangus Buzlai. Această scriere își propune totodată să clarifice unele aspecte legate de biografia celor doi arhidiaconi de Hunedoara și de arhontologia capitlului Transilvaniei.

Deși articolul XXII din 1498 nu enumera familia Buzlai printre baronii regatului², rudele arhidiaconului de Hunedara făceau parte cu siguranță din categoria superioară a nobilimii la începutul secolului XVI, atât din perspectiva dimensiunii domeniilor acumulate, cât și din cea a poziției la curtea regală. Bunicul lui Wolfgangus, Ladislaus, se ridicase din rândul familiilor voievozului transilvănean Nicolaus Újlaki la funcțiile de comis (1456–1457, 1459) și postelnic al reginei (1462–1464)³, unchiul său, Moses, a fost postelnic sub

* Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, e-mail: kovm2005@gmail.com

¹ V. Anexa.

² Ferenc Döry, *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae*, ed. și trad. Péter Banyó, Martin Rady, János Bak, seria I, vol. IV (Budapest, Idillwild: Departament of Mediaeval Studies, Charles Schlacks Jr., 2012), 103.

³ András Kubinyi, "A gergelylaki Buzlaiak a középkor végén," in Pál Lővei, ed., *Horler Miklós*

regii Jagelloni (1500–1519), fiind în dese rânduri menționat de documentele regale alături de baronii regatului⁴, iar verișorul său, Ladislaus, a îndeplinit funcția de stolnic (1508–1510, 1511–1512), apoi pe cea de paharnic (1513) la curtea regelui Vladislav al II-lea.⁵ Apartenența familiei la pătura superioară a nobilimii este demonstrată și de alianțele sale matrimoniale: Ladislaus Buzlai, fiul lui Moses a luat-o de soție pe Ecaterina, fiica tezaurarului Blasius Ráskai, iar verișoara arhidiaconului de Hunedoara, Ecaterina, a fost soția comisului Georgius Báthori de Ecsed, frate al palatinului Stephanus Báthori. Atât soțul cât și cumnatul Ecaterinei Buzlai erau considerați baroni ai regatului conform articolului legislativ amintit.

Ecaterina Buzlai a asigurat o strânsă legătură între familia sa și cea a soțului ei. În 1517, ea își dona o parte din avere către cumnatul Stephanus Báthori, în timp ce o altă parte era destinată nepoților, lui Wolfgangus și fraților săi, cu condiția ca aceștia să consimtă la donația făcută lui Stephanus, care îndeplinea în acel moment funcția de comite de Timiș.⁶ Ecaterina Buzlai își motivează decizia prin faptul că cumnatul său a ajutat-o în numeroase rânduri.⁷

Wolfgangus provenea dintr-o ramură mai puțin ilustră a familiei, fiind fiul lui Nicolaus, fratele sus-amintitului Moses, însă de-a lungul întregii vieți a păstrat o legătură strânsă cu unchiul și verișorii săi.⁸ Prima mențiune a lui Wolfgangus Buzlai datează din anul 1505, atunci când apărea într-un privilegiu regal, care le conferea lui și fraților săi, Ioannes și Stephanus, cetatea Simontornya împreună cu mai multe posesiuni din comitatele Tolna, Fejér și Veszprém în cazul morții fără urmași a unchiului Moses Buzlai și a verișorilor Ladislaus și Ecaterina.⁹ Pe 22 aprilie 1513, Wolfgangus nu era menționat în lista de venituri a capitolului Transilvaniei¹⁰, deci el a obținut arhidiaconatul de Hunedoara și prebenda canonicală aferentă după această dată și înainte de primăvara lui 1518, când

hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok (Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1993), 271–272.

⁴ Ibid., 273–274.

⁵ Norbert C. Tóth, Richárd Horváth, Tibor Neumann, Tamás Pálosfalvi, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*, vol. I. *Főpapok, bárók* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja, 2016), 109, 116, 119, 159; Pál Engel, *Középkori magyar genealógia*, CD-ROM, Miskolc nem, II. tábla: Buzlai (bucloi, Gergelylaki)

⁶ Arhiva Națională a Ungariei (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), Arhiva Diplomatică (Diplomatikai Levéltár – DL) 22906, 22907.

⁷ DL 22906.

⁸ Kubinyi, “A gergelylaki Buzlaiak,” 273.

⁹ Imre Lukinich, *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára*, vol. I (Budapest 1937), 447–449.

¹⁰ Arhiva Națională a Ungariei (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), Arhiva de Microfilme Diplomatice (Diplomatikai Filmtár – DF) 277731.

Stephanus Taurinus se afla deja cu siguranță la Alba Iulia.¹¹ Din documentul de reinstituire a lui Buzlai reiese faptul că acesta fusese demis relativ recent.¹²

Stephanus Stieröchsel, cunoscut sub numele umanist Taurinus, era originar din Moravia și a studiat dreptul roman și dreptul canonic la Viena, cu sprijinul episcopului de Olomouc, Stanislaus Thurzó (1497–1540) și al lui Georgius, markgraf de Brandenburg.¹³ Aici a avut ocazia de a-l întâlni pe tânărul Adrianus Wolphard de Aiud, unul dintre protejații episcopului transilvănean Franciscus Várdai.¹⁴ La puțin timp după obținerea doctoratului, Taurinus a intrat în slujba lui Thomas Bakócz, arhiepiscopul de Strigoni (1497–1521). El și-a însoțit patronul la Roma în 1512, iar doi ani mai târziu a fost martor al războiului țărănesc condus de Gheorghe Doja, care l-a inspirat în scrierea principalei sale opere poetice, epeea intitulată *Stauromachia*.¹⁵

Probabil Taurinus l-a întâlnit pe Várdai la Buda, în enturajul lui Bakócz sau al vechilor săi patroni din familia Thurzó, al căror palat se afla pe aceeași stradă cu cel al prelatului transilvănean.¹⁶ În capitala regatului, clericul morav a avut ocazia de a întâlni mai mulți canonici transilvăneni angajați în serviciul regal, precum Salatiel de Turda, Johannes Megyericsei sau Franciscus Szeremlyéni.¹⁷

În istoriografie s-a afirmat în mod eronat că Taurinus ar fi ajuns la curtea lui Várdai în primăvara lui 1517, preluând arhidiaconatul de Cluj în urma decesului lui Johannes Megyericsei.¹⁸ În arhidiaconatul de Cluj au fost instalați succesiv cei doi frați ai episcopului Várdai, Johannes și Michael. După ce Michael a renunțat definitiv la cariera ecleziastică, prelatul transilvănean i-a redat arhidiaconatul lui Johannes Várdai.¹⁹

Taurinus a ocupat în Transilvania funcțiile de arhidiacon de Hunedoara, canonic al capitolului catedral și vicar al episcopului. Există în literatura de

¹¹ V. infra.

¹² V. Anexa.

¹³ Sándor V. Kovács, "A Dózsa-háború humanista eposza," *Irodalomtörténeti közlemények* LXIII (1959): 453–454.

¹⁴ Sándor Tonk, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban* (București: Kriterion, 1979), 198; V. Kovács, "A Dózsa-háború," 455; András Kovács, "A humanista plébános, az asztrológus főbíró és a fejedelmi diplomata," *Korunk* seria III, nr. 10 (2006): 12–13.

¹⁵ V. Kovács, "A Dózsa-háború," 455–457; Stephanus Taurinus Olomucensis, *Stauromachia, id est cruciatorum servile bellum* (s.l., s.a.), passim; Sándor Márki, "Dósa első költője," *Katholikus Szemle* III (1889): 210–243; Zoltán Császár, *A Stauromachia antik és humanista forrásai* (Budapest: Egyetemi Nyomda, 1937): passim.

¹⁶ József Fögel, *II. Lajos udvartartása (1516–1526)* (Budapest, 1917), 7.

¹⁷ V. Kovács, "A Dózsa-háború," 457.

¹⁸ Stephanus Taurinus, *Stauromachia: id est cruciatorum servile bellum*, ed. Juhász Ladislaus (Budapest, 1941), V, X; V. Kovács, "A Dózsa-háború," 458; Károly Vekov, *Locul de adeverire din Alba Iulia (secolele XIII–XVI)* (Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane, Gloria, 2003), 358.

¹⁹ DL 82477, 23075.

specialitate o informație conform căreia el ar fi ocupat deja arhidiaconatul amintit în 1516, însă sursa nu este menționată, nici eu nu am reușit să o identific până în prezent.²⁰ Conform introducerii *Stauromachiei*, după sosirea la Alba Iulia, Taurinus nu s-a ocupat timp de nouă luni cu redactarea operei sale, pe care a finalizat-o, totuși, în ianuarie 1519.²¹ Așadar, Taurinus a ajuns la Alba Iulia cel târziu în primăvara anului 1518, iar după spusele sale, la sosire i-a fost încredințat vicariatul Transilvaniei împreună cu alte funcții clericale semnificative (*aliis non vulgaribus sacerdotiis*).²² Afirmția sa este confirmată și de faptul că precedentul vicar, Melchior de Rakos, a fost menționat pentru ultima dată la 15 iunie 1517.²³ Următorul mandat transmis de episcop, la 24 august 1518, nu menționează numele vicarului, probabil la acea dată Taurinus ocupa deja oficiul vicarial.²⁴

Așadar, Taurinus a devenit membru al capitlului de Alba Iulia în a doua jumătate a anului 1517 sau în primele luni ale celui următor, moment din care se pare că a fost simultan vicar, arhidiacon de Hunedoara și canonic. Pătrunderea lui Taurinus în capitlul Transilvaniei poate fi explicată prin influența arhiepiscopului-cardinal Bakócz sau prin intervenția altor canonici transilvăneni, în frunte cu Wolphard, devenit la rândul său canonic în aceeași perioadă. Taurinus a fost, de asemenea, o alegere ideală din punctul de vedere al episcopului pentru funcția de vicar, în condițiile în care avea atât studiile juridice necesare, cât și o experiență semnificativă în judecarea proceselor de drept canonic, dobândită la curtea arhiepiscopului de Strigoniu.²⁵

Probabil Taurinus a avut ocazia să consulte colecția de inscripții a defunctului Megyericsei în primele luni petrecute la Alba Iulia. Taurinus citează în *Stauromachia* câteva dintre inscripțiile adunate de fondatorul epigrafiei transilvănene și chiar îi “îmbogățește” colecția cu câteva falsuri.²⁶ În redactarea *Stauromachiei*, Taurinus a fost influențat probabil și de Wolphard, el însuși autor al unui panegiric dedicat rolului lui Várdai în liniștirea “tumulului țărănesc”.²⁷

²⁰ Béla Cserni, “Alsófehér vármegye története a római korban,” in Károly Herepey, Béla Cserni, eds., *Alsófehér vármegye monográfiája*, vol. II/2 (Nagyenyed, 1901), 400; Vekov, *Locul de adevărate*, anexa 7.

²¹ Taurinus, *Stauromachia*, 4.

²² Ibid., 4.

²³ DL 82477.

²⁴ DL 23075.

²⁵ Taurinus, *Stauromachia*, 4.

²⁶ Cserni, “Alsófehér vármegye,” 400; Péter Forisek, “Humanista feliratgyűjtők a kora-újkori Magyarországon,” in Péter Kónya, ed., *Rekatolizáció, ellenreformáció és katolikus megújulás Magyarországon* (Prešov: Prešov Institut, 2013), 417.

²⁷ V. Kovács, “A Dózsa-háború,” 459.

Cert este că arhidiaconul de Hunedoara și-a încheiat opera în casa sa din Alba Iulia, în anul 1519.²⁸

În mai 1519, vicarul episcopal semna alături de mai mulți canonici ai capitolului Transilvaniei o declarație de solidaritate într-un conflict cu prepozitul Franciscus Szeremlyéni.²⁹ Nu surprinde faptul că Buzlai nu făcea parte din grupul semnatarilor, în condițiile în care el fusese îndepărtat din capitol. Urmașul său, Taurinus, se intitula doar vicar de Alba³⁰ și canonic, semnând deja cu mâna lăncedă (*manu languida*). El avea să se stingă în mai puțin de o lună, pe 11 iunie 1519, la Sibiu.³¹

La doar opt zile după decesul lui Taurinus, Várdai emitea deja mandatul de reinstalare a lui Wolfgangus Buzlai la insistențele palatinului Stephanus Bathori de Ecsed³², care după cum am văzut, era înrudit cu familia Buzlai. Evident, Buzlai nu i-a urmat lui Taurinus în funcția de vicar, pentru care nu avea nici pregătirea juridică necesară, nici susținerea episcopului.

Buzlai și-a folosit venitul pentru a își completa studiile, astfel în 1521 el primea un privilegiu din partea decemvirilor din Padova, în calitate de student.³³ E posibil ca nerezidența la Alba Iulia să fi constituit pretextul unei noi demiteri, însă nu e exclus nici ca Wolfgangus Buzlai să fi renunțat de bunăvoie la cariera ecleziastică, în condițiile în care la jumătatea celui de-al treilea deceniu al secolului XVI el rămăsese singurul descendent al familiei.³⁴ Cert este că în septembrie 1524, funcția de arhidiacon de Hunedoara era deja ocupată de noul vicar, Paulus de Turda.³⁵

²⁸ Taurinus, *Stauromachia*, 6.

²⁹ DL 36360.

³⁰ În regestul MOL apare lectura *vicearchidiaconus*, funcție mult prea modestă, pe care Taurinus e imposibil să o fi ocupat la momentul respectiv, v. baza de date "Hungaricana," ultima accesare 3.07.2017, <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/288476/?list=eyJxdWVyeSI6ICIzNjM-2MCJ9>.

³¹ V. Kovács, "A Dózsa-háború," 460.

³² V. Anexa.

³³ Vilmos Fraknói (Frankl), *A hazai és külföldi iskoláztatás hazánkban* (Budapest: Eggenberger F., 1873), 270.

³⁴ Ultima mențiune a fraților săi datează din 1524, v. Engel, *Genealógia*, Miskolc nem, 2. tábla: Buzlai (bucloi, gergelylaki)

³⁵ Antal Beke, "Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárrt. A Gyulafehérvárrt maradt okiratok. Első közlemény," *Magyar Történelmi Tár* seria III, XV (1892), nr. 456 = DF 277786, în baza de date "Hungaricana" imaginea apare la DF 277787, iar regestul la DF 277786, <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/302809/?list=eyJxdWVyeSI6ICIyNzc3ODYifQ>, ultima accesare la 3.07.2017; Beke, "Az erdélyi," nr. 462 = Antal Beke, "Kolozsvár városa okmánytárához," *Magyar Történelmi Tár* seria III, X (1887): 617–621 = DF 277791, în baza de date "Hungaricana" imaginea apare la DF 277792, v. <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/302876/?list=eyJxdWVyeSI6ICIyNzc3OTEifQ>, ultima accesare 3.07.2017.

Paulus de Turda este atestat în 1510 ca student al universității din Cracovia, iar în 1519 ca notar al capîtlului Transilvaniei și rector al unui altar din biserica de la Turda. În 1520 el beneficia de o prebendă canonicală, în anul următor ocupa deja funcția de vicar, iar din 1524 devenea, după cum am văzut, arhidiacon de Hunedoara, ocupând în același timp și un canonicat în capîtlul din Arad.³⁶

Motivul dispariției lui Buzlai din funcția de arhidiacon nu a fost decesul. El este atestat în 1525 în calitate de camerier regal, alături de mai mulți reprezentanți ai unor familii ilustre, printre care și fratele recent decedatului episcop transilvănean, Michael Várdai.³⁷ În 1539, el încheia o înțelegere privitoare la moștenirea unor posesiuni, iar un an mai târziu, regele Ferdinand de Habsburg dona aceleași posesiuni altor nobili, semn că Wolfgangus Buzlai decedase între timp fără urmași.³⁸

Buzlai nu și-a mai recuperat niciodată arhidiaconatul: Paulus de Turda și-a câștigat încrederea următorilor doi episcopi, Johannes Gosztonyi și Johannes Statilius, care l-au păstrat și în funcția de vicar.³⁹ O informație istoriografică neconfirmată documentar până în prezent îl plasează la 1531 în arhidiaconatul de Hunedoara pe Nicolaus de Homorogd, un vechi membru al capîtlului transilvănean.⁴⁰

Cazul lui Wolfgangus Buzlai și Stephanus Taurinus este unul tipic pentru epoca lor. Episcopul Várdai era cunoscut pentru comportamentul său autoritar față de canonici și pentru modul discreționar în care acorda prebende. Autoritatea sa a fost augmentată considerabil prin obținerea dreptului regal de patronat. Arhidiaconatul de Hunedoara a fost utilizat pentru remunerarea unor juriști experimentați, aflați în serviciul personal al episcopului, în calitate

³⁶ Emőke Gálfi, *Az aradi káptalan jegyzőkönyv-töredéke (1504–1518)* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2011), 25; Péter Haraszti-Szabó, Borbála Kelényi, *Magyarországi diákok prágai és krakkói egyetemeken a középkorban. 1348–1525*, vol. II, Budapest, 2017: nr. 3869.

³⁷ Vilmos Fraknoi, "II. Lajos és udvara," *Budapesti szemle* X (1876), 394; József Fogel, *II. Lajos udvartartása* (Budapest: Hornyánszky Viktor, 1917), 52–54.

³⁸ Ferenc Erdős, "Lovasberény," in Ferenc Erdős, ed., *Fejér megyei történeti évkönyv* 23 (Székesfehérvár, 1994), 10–11.

³⁹ C. Tóth Norbert, *Magyarország késő-középkori főpapi archontológiája (1458–1526)* (Budapest, 2014), 36–37; Biblioteca Documentară Batthyaneum, Arhiva capîtlului din Alba Iulia, ladula IV, nr. 125 = Beke, "Az erdélyi," nr. 476.

⁴⁰ Vekov, *Locul de adevărire*, anexa 7. Nu am reușit să identific până în prezent documentul care îl atestă în acea funcție la data respectivă. Homorogdi ocupase arhidiaconatul de Hunedoara la începutul celui de-al doilea deceniu, între 1516 și 1524 fusese prepozit de Oradea, astfel e greu de crezut că a revenit la mult mai modesta demnitate anterioară. Vince V. Bunyitay, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*, vol. II (Nagyvárad, 1883), <http://mek.oszk.hu/04700/04735/html/75.html>, ultima accesare 10.07.2017.

de vicari. În istoriografie este general acceptat faptul că studiile universitare nu reprezentau un criteriu obligatoriu pentru selecția canonicilor din regatul Ungariei, însă cazul de față arată că ele puteau constitui un avantaj semnificativ. Nici în Transilvania, precum nici în alte capitluri din regatul Ungariei, originea socială nu reprezenta un criteriu exclusiv în selecția canonicilor. Străinul Taurinus a putut deveni înlocuitorul lui Wolfgangus Buzlai, membrul unei importante familii nobiliare a regatului, în condițiile în care avea suficiente relații în ierarhia ecleziastică și s-a dovedit a fi mai util episcopului Várdai.

Desemnarea canonicilor a implicat de-a lungul întregului Ev Mediu târziu o rețea complexă de relații personale și instituționale. Astfel, pe lângă suveranul pontif, regele Ungariei și episcopul Transilvaniei, care aveau dreptul reglementat juridic de a desemna canonicii pe baza unor criterii de idoneitate, mai trebuie luați în calcul numeroși factori, precum rudele și protectorii candidaților, prietenii acestora din interiorul capitlului și, nu în ultimul rând, relațiile de rudenie, prietenie sau patronaj dintre episcopi și viitorii canonici. În cazul de față, la desemnarea lui Buzlai și Taurinus, am observat influența palatinului Ungariei, a arhiepiscopului de Strigoniú și probabil a cel puțin unuia dintre canonicii transilvăneni. Nu trebuie, de asemenea, neglijată preferința personală a lui Várdai pentru Taurinus, pe care l-a și desemnat vicar *in spiritualibus* și pentru care nu a ezitat să recurgă la demiterea beneficiarului legitim.

Desemnarea lui Taurinus a avut legătură cu un plan de constituire a unui cerc umanist la Alba Iulia? Pleiada de umaniști prezenți în capitlul albaiulian la începutul secolului XVI ne-ar tenta să răspundem afirmativ. În primele decenii ale secolului XVI, pe lângă Taurinus, la Alba Iulia au mai activat personalități precum: Johannes Lászóí, constructorul primei capele renașcentiste din Transilvania, Johannes Megyericsei, întemeietorul epigrafiei transilvănene, Adrianus Wolphard, colecționarul operelor lui Janus Pannonius și fondatorul unui muzeu la Aiud, sau Thomas Pelei, celebrul glosator al *Adagiei* lui Erasmus. Jolán Balogh susținea în prima jumătate a secolului trecut teza conform căreia Várdai ar fi sprijinit formarea unui grup umanist la Alba Iulia.⁴¹

Câteva decenii mai târziu, Sándor V. Kovács nega pe baza unui argument din domeniul istoriei culturale existența cercului umanist de la Alba Iulia. În opinia sa, amicitia era un criteriu de bază pentru existența unui astfel de cerc, însă ea nu era prezentă printre umaniștii albaiulieni, după cum demonstrează notele acide ale lui Thomas Pelei la adresa episcopului Várdai și a celorlalți canonici sau relațiile tensionate dintre Johannes Lászóí și prelatul amintit.⁴²

⁴¹ Balogh Jolán, *Az erdélyi renaissance* (Kolozsvár: Erdélyi Tudományos intézet, 1943), 64–65;

⁴² Sándor V. Kovács, "A humanista Lászai János," *Filológiai közlöny* XVII (1971), 357–358; Bálint Lakatos, "Tamás Pelei's Glosses About the Personalities of the Transylvanian Chapter and Episcopal Court (1515–c. 1535)," in Bárány Attila, Györkös Attila, eds., *Matthias and his legacy*.

Intenția formării unui cerc umanist în capitlul de la Alba Iulia în timpul episcopatului lui Franciscus Várdai este contrazisă și de analiza desemnării canonicilor. Printre canonicii desemnați de episcopul amintit găsim doi frați ai acestuia, doi provizori ai curților episcopale de Alba Iulia și Tășnad, însă și mai mulți umaniști, precum Taurinus, Emericus Kálnai sau Wolphard. Dacă în cazul primilor patru rațiunile pragmatice sunt evidente, în cazul lui Kálnai se știe că acesta a fost acceptat cu greu de episcop, la insistențele papalității și apoi ale regelui Ludovic al II-lea, și se pare că arhidiaconul de Tileagd nu și-a încasat prebenda până la moartea lui Várdai.⁴³ În ceea ce-l privește pe Taurinus, introducerea *Stauromachiei* arată că el a fost apreciat la Alba Iulia mai ales pentru cunoștințele sale juridice, judecarea proceselor nelăsându-i prea mult timp pentru preocupări intelectuale specific umaniste. El a reușit să-și reia activitatea poetică abia la nouă luni de la sosirea în Alba Iulia, în condițiile în care boala l-a împiedicat în exercitarea altor îndatoriri.⁴⁴

Adrianus Wolphard pare a fi o excepție în această enumerare. Cazul său demonstrează că episcopul Várdai a fost, asemenea altor prelați umaniști, un mecena care a susținut tinerii talentați, dornici să studieze. Totuși, să nu uităm faptul că Wolphard însuși a studiat dreptul și a ajuns, e drept, după moartea lui Várdai, în funcția de vicar episcopal. Așadar, se pare că și Wolphard și-a datorat canonicatul mai degrabă cunoștințelor juridice decât înclinației spre cultura umanistă.

În consecință, putem afirma că prebendele canonice nu au fost utilizate pentru remunerarea unor amici filologi, poeți sau filosofi, ci în scopuri mult mai pragmatice, precum sprijinirea unor rude sau remunerarea și fidelizarea persoanelor aflate în serviciul episcopal. Această idee este susținută și de analize referitoare la alți episcopi umaniști, precum Ioannes Vitéz⁴⁵ sau Thomas Bakócz⁴⁶, care au avut în jurul lor veritabile cercuri umaniste și s-au remarcat în calitate de mecena, însă nu au apelat în general la prebendele canonice pentru susținerea culturii umaniste.

Cultural and Political Encounters between East and West (Debrecen: University of Debrecen, 2009), 339–361; Ottó B. Kelényi, “Egy humanista glosszái Erasmus Adagiájához,” *A Fővárosi Könyvtár Évkönyve* IX (1939), 43–139; Bálint Lakatos, “The Papacy’s Policy on Hungarian Court Personnel 1523–1526: the Case of Imre Kálnai’s Appointments as Archdeacon and Royal Secretary,” in Péter E. Kovács, Kornél Szovák, eds., *Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History* (Budapest: Corvina, 2009), 166–169.

⁴³ Lakatos, “The Papacy’s Policy,” passim.

⁴⁴ V. supra.

⁴⁵ Ilona Kristóf, *Egyházi középréteg a késő-középkori Váradon (1440–1526)* (Pécs: Pécsi Történettudományért Kulturális Egyesület, 2014), 53–55.

⁴⁶ V. Kovács, “A Dózsa-háború,” 455–456.

ANEXA

Buda, 19 iunie 1519

Franciscus de Warda, episcopus Transilvaniei, îi conferă lui Wolfgangus Bwzlay de Gergellaka arhidiaconatul de *Hwnyad* în urma morții lui Stephanus *Taurinus Olomocensis*, la rugămintile lui Stephanus de Bathor, palatinul regatului Ungariei și ale altor persoane. Episcopul menționează faptul că Wolfgangus Bwzlay fusese demis din arhidiaconatul menționat în anul precedent, din motive juste și raționale. Franciscus de Warda le poruncește prepozitului, vicarului său general și capitularilor să îl introducă pe Wolfgangus Bwzlay de Gergellaka în posesia arhidiaconatului amintit.

Nos, Franciscus de Warda, Dei at apostolice sedis gratia, episcopus ecclesie Albensis Transsilvanensis, memorie commendamus tenore presentium, significantes quibus expedit universis: quod nos, tum ad sepiissimas et instantes petitiones spectabilis et magnifici domini Stephani de Bathor, comitis Themesiensis et palatini Regni Hungarie, ac aliorum nonnullorum dominorum, tum inducti meritis et virtutibus venerabilis magistri Wolfgangi Bwzlay de Gergellaka, quibus eum ab altissimo peditum esse cognovimus, eidem tanquam persone idonee, archidiaconatum Hwnyadiensem, quo anno et diebus superioribus, certis, justis et rationabilibus ex causis servatis de iure servandis, eundem de iure privaveramus, alterique de eodem archidiaconatu provideramus, nunc per mortem venerabilis quondam Stephani Thaurini Olomocensi, utriusque iurium doctoris, archidiaconi Hwnyadiensis et canonici ac vicarii prefate ecclesie nostre Albensis, veri, legitimi et ultimi eiusdem possessoris, de iure et de facto vacantem, auctoritate jurispatronatus nostri, nobis per maiestatem regiam superinde plenarie concessa, duximus dandum et conferendum, immo presemus damusque et conferimus presentium per vigorem. Quocirca vobis, in Christo fratribus nostris, nobis dilectis, dominis preposito vicarioque nostro in spiritualibus generali ac capitulariis prefate ecclesie nostre, in virtute salutaris obedientie, harum serie firmiter comittimus et mandamus, quatenus prefatum Wolfgangum Bwzlay aut procuratorem suum legitimum et neminem alium, in archidiaconatu Hwnyadiensi, premissa nostra jurispatronatus auctoritate, servatis de iure servandis, canonice instituere et confirmare stallumque eidem in choro, iuxta sue dignitatis exigentiam, pleno iure dare et assignare, de cunctis etiam eiusdem archidiaconatus Hwnyadiensis fructibus et utilitatibus emolumentisque et obventionibus quibuslibet eidem Wolphango Bwzlay aut procuratori suo legitimo eius nomine et nemini alteri plene et integre respondere et per hos, quorum interest, vel intererit responderi facere modis omnibus debeatis et teneamini, locis debitis et temporibus semper opportunis. Presentibus perlectis

exhibenti restitutis. Datum Bude, in festo Sancte et Individue Trinitatis, anno Domini millesimo quingentesimo decimo nono.

Original, hârtie, 29x23 cm; Sigiliu timbrat, întreg; Biblioteca Documentară Batthyaneum, Arhiva Capitlului Transilvaniei, ladula IV, nr. 66; Regest: Beke, "Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvártn. A Gyulafehérvártn maradt okiratok. 3 közlemény," *Magyar Történelmi Tár* seria III, XVI (1893), nr. 827; DF 277761⁴⁷

Sub textul documentului: Ștampila arhivei capitlului Transilvaniei și numărul de inventar (sec. XIX): lada 6, nr. 827; Ștampila Bibliotecii Documentare Batthyaneum și numărul de inventar (sec. XX): 592.

Pe verso: însemnare contemporană: Archidiaconatus Hwnyadiensis, anno 1519; însemnările arhivarilor din secolul XVIII: cista 3tia, fol. 1 H.; Arhidiaconatum Hunyadiensem per Franciscum Warda episcopum Transsilvanum Wolfgangi Buzlai de Gergelylaka collatus anno 1519; Miscellanea; Însemnare cu creionul, din secolele XIX–XX: 67 IV.

DESIGNATING THE ARCHDEACONS OF HUNEDOARA IN THE FIRST PART OF THE 16TH CENTURY. A CASE-STUDY

Abstract

This paper aims to discuss the motives behind the dismissal and resettlement of Wolfgang Buzlai as archdeacon of Hunedoara, starting from a document issued in 1519 by the bishop of Transylvania, Franciscus Várdai. The initial dismissal of Buzlai was immediately followed by the appointment of the famous humanist Stephanus Taurinus. Thus, the question arises, whether the appointment of Stephanus Taurinus should be seen as part of a conscious effort to establish a humanist circle in Alba Iulia.

⁴⁷ În baza de date "Hungaricana" imaginea documentului este plasată în mod eronat la DF 277762, v. <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/267178/?pg=0&bbox=-413%2C-2841%2C4190%2C-55>, ultima accesare 11.07.2017.